

BOLALARNI HISSIY BILISH KO'NIKMASINI SHAKLLANTIRISH

Parmonova Laylo Ilxomovna

Iqtisodiyot va Pedagogika universiteti v.b dotsent
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15278835>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 20-Aprel 2025 yil
Ma'qullandi: 23- Aprel 2025 yil
Nashr qilindi: 25- Aprel 2025 yil

KEY WORDS

hissiy bilish ko'nikmalari, emotsional intellekt, o'z-o'zini anglash, empatiya, interaktiv mashg'ulotlar, psixologik trening, maktabgacha ta'lim, boshlang'ich ta'lim.

ABSTRACT

Ushbu maqolada bolalarda hissiy bilish (emotsional intellekt) ko'nikmalarini shakllantirishning nazariy va amaliy asoslari tahlil qilinadi. Maqola doirasida emotsional intellekt tushunchasi, uning tarkibiy qismlari (o'z-o'zini anglash, o'z his-tuyg'ularini boshqarish, motivatsiya, empatiya va ijtimoiy ko'nikmalar) hamda bu ko'nikmalarni rivojlantirish usullari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, maktabgacha va boshlang'ich ta'lim muassasalarida samarali o'quv-metodik faoliyat namunalariga va turli yosh guruhlariga moslashtirilgan mashg'ulotlarga misollar keltiriladi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, interaktiv texnologiyalar, o'yin-metodik usullar va psixologik treninglar orqali bolalarning hissiy intellekti sezilarli darajada yaxshilanadi.

Hissiy intellekt – shaxsning o'z va boshqalarning his-tuyg'ularini anglash, tushunish hamda boshqarish qobiliyatidir. XX asr oxirlarida psixologiya va pedagogikada emotsional komponentga e'tibor ortishi bilan, bolalarda hissiy bilish ko'nikmalarini rivojlantirish masalasi muhim pedagogik vazifa sifatida aniqlanmoqda. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, emotsional intellekt yuqori bo'lgan bolalar o'quv jarayonida faolroq ishtirok etadi, murakkab vaziyatlarda hissiyotlarini boshqara oladi va ijtimoiy muhit bilan samarali aloqalar o'rnatadi.

O'zbek maktabgacha va boshlang'ich ta'lim tizimida ham mazkur ko'nikmalarni shakllantirishga oid pedagogik yondashuvlar va metodik vositalar yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Shu munosabat bilan, ushbu maqolada emotsional intellekt nazariy asoslari, uning tarkibiy elementlari va bolalarda hissiy bilishni rivojlantirishga qaratilgan interaktiv, o'yin-metodik va psixologik trening usullari tizimli tahlil qilinadi. Shuningdek, amaliy tadqiqotlar natijalari orqali bolalar bilan olib borilgan mashg'ulotlarning samaradorligi ko'rib chiqiladi va kelgusida pedagogik ishlanmalarni takomillashtirish bo'yicha takliflar ilgari suriladi.

Metodologiya

Maqolada metodologik asos sifatida sifat-vaziyat tahlili, eksperimental-pedagogik tadqiqot va kuzatuv usullari qo'llandi. Tadqiqot quyidagi bosqichlardan iborat bo'ldi:

Nazariy-tahliliy bosqich: Emotsional intellekt va hissiy bilish ko'nikmalari bo'yicha mavjud ilmiy adabiyotlar, pedagogik va psixologik tadqiqotlar hamda milliy darslik va o'quv-

metodik qo'llanmalar tahlil qilindi.

Eksperimental bosqich: Maktabgacha va boshlang'ich sinf bolalaridan iborat 60 nafar ishtirokchi (30 ta nazorat va 30 ta eksperimental guruh) tanlab olindi. Eksperimental guruhda interaktiv mashg'ulotlar, o'yin-metodik metodlar va psixologik treninglar asosida 8 haftalik ta'lim dasturi amalga oshirildi, nazorat guruhi esa an'anaviy ta'lim jarayonida bo'ldi.

Kuzatuv va test sinovlari: Boshlanish va yakuniy bosqichlarda bolalarning hissiy anglash darajasini aniqlash uchun "Emotsional intellekt indeks" testi va kuzatuv jadvali ishlatildi. Kuzatuv jarayonida pedagog va psixologning baholari hamda bola o'zining his-tuyg'ulari haqida yozma refleksiyalari yig'ildi.

Ma'lumotlarni tahlil qilish: Eksperimental natijalar kvantitativ (t-test) va sifatli (kontent tahlili) usullar yordamida solishtirildi. Natijalar o'rtasidagi farqlarning statistik ahamiyati $p < 0.05$ darajasida aniqlanib, metodlarning samaradorligi baholandi.

Ushbu metodologiya bolalarda hissiy bilish ko'nikmalarini shakllantirish usullarining ilmiy asoslangan va amaliy jihatdan tekshirilganligini ta'minlaydi.

Emotsional intellektning tarkibiy elementlari

Emotsional intellekt insonning o'z va boshqalarning his-tuyg'ularini anglash, tushunish va boshqarish qobiliyati sifatida tavsiflanadi. Ushbu qobiliyat bir qancha tarkibiy elementlardan iborat bo'lib, ular birgalikda bolalar hissiy bilish ko'nikmalarining rivojlanishiga asos bo'ladi. O'z-o'zini anglash va his-tuyg'ularni tanib olish, o'z his-tuyg'ularini boshqarish, boshqalarning his-tuyg'ularini tushunish (empatiya) va ijtimoiy muloqot ko'nikmalari bolalarning emotsional rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Har bir tarkibiy elementning rivojlanishi bola shaxsining sog'lom hissiy va ijtimoiy muhitda o'sishiga yordam beradi.

Bolalarda hissiy bilish ko'nikmalarini rivojlantirish usullari

Hissiy bilish ko'nikmalarini shakllantirish uchun bir qator metodik yondashuvlar qo'llaniladi. Bu usullar o'quvchilarning emotsional rivojlanishini qo'llab-quvvatlash va yanada mustahkamlash maqsadida mo'ljallangan. Interaktiv mashg'ulotlar va o'yin-metodik metodlar bolalar orasida o'zaro tushunishni va hissiy tajribalarni ifodalashni rivojlantiradi. Masalan, bolalar o'rtasida o'zaro empatiya va muloqot ko'nikmalarini shakllantirish uchun rol o'yinlari va "his-tuyg'u banki" kabi faoliyatlar tashkil etiladi. Shuningdek, psixologik treninglar, masalan, nafas olish va relaksatsiya mashqlari, bolalarga o'z hissiyotlarini boshqarishga yordam beradi. Bu usullar bolalarga nafaqat o'z hissiyotlarini anglash, balki ularni boshqarish va boshqalarga nisbatan empatik munosabatda bo'lishni ham o'rgatadi.

Eksperimental tadqiqot va natijalar

Tadqiqot jarayonida 60 nafar bola ishtirok etgan eksperiment o'tkazildi. Eksperimental guruhga 8 haftalik maxsus dastur taqdim etildi, bu dasturda interaktiv mashg'ulotlar, o'yin-metodik usullar va psixologik treninglar qo'llanildi. Nazorat guruhida esa an'anaviy o'quv usullari davom ettirildi. Tadqiqot natijalari ko'rsatdiki, eksperimental guruhda hissiy bilish ko'nikmalari, jumladan o'z-o'zini anglash va boshqalar his-tuyg'ularini tushunish darajasi sezilarli darajada yaxshilandi. Natijalar kvantitativ (t-test) va sifatli (kontent tahlili) usullar yordamida tahlil qilindi va eksperimental guruhdagi farqlar statistik ahamiyatga ega bo'ldi ($p < 0.05$).

Xulosa

Ushbu tadqiqot shuni ko'rsatdiki, bolalarda hissiy bilish ko'nikmalarini rivojlantirish

uchun qo'llaniladigan metodik yondashuvlar samarali va amaliy jihatdan foydalidir. Emotsional intellektning asosiy tarkibiy elementlarini, masalan, o'z-o'zini anglash, o'z his-tuyg'ularini boshqarish, empatiya va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish uchun interaktiv mashg'ulotlar, o'yin-metodik usullar va psixologik treninglar muvaffaqiyatli qo'llaniladi. Tadqiqot natijalari bolalarning hissiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda ushbu metodlarning samaradorligini isbotladi. Shu bilan birga, bu metodlarni kengroq joriy etish, pedagogik ishlanmalarda ulardan foydalanishni rivojlantirish va doimiy monitoring qilish zarurligi ko'rsatildi. Kelgusida, olingan natijalarga asoslanib, bolalar hissiy bilish ko'nikmalarini yanada samarali shakllantirish bo'yicha qo'shimcha tadqiqotlar o'tkazilishi lozim.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdulloev A. Emotsional intellekt va uning ta'lim jarayonidagi o'rni / A. Abdulloev. – Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti, 2020. – 120 b.
2. Azimova M. A. Bolalar psixologiyasining asoslari / M. A. Azimova. – Toshkent: O'zbekiston milliy universiteti nashriyoti, 2019. – 135 b.
3. Karimov N. H. Pedagogik psixologiya va bolalar hissiy rivojlanishi / N. H. Karimov. – Toshkent: Pedagogika va psixologiya instituti, 2021. – 155 b.
4. Mirzayev T. F. Ta'lim jarayonida o'yin metodlarining ahamiyati / T. F. Mirzayev. – Samarqand: Samarqand davlat universiteti nashriyoti, 2018. – 160 b.
5. Rasulova M. A. O'quvchilarda hissiy intellektni rivojlantirish metodikasi / M. A. Rasulova. – Toshkent: O'zbek pedagogika akademiyasi nashriyoti, 2020. – 145 b.
6. Salimov A. Z. Pedagogik tizimda emotsional intellektni rivojlantirish / A. Z. Salimov. – Toshkent: O'zbekiston milliy universiteti nashriyoti, 2017. – 120 b.
7. Sharipova R. D. Bolalar psixologiyasida hissiy bilish va uning shakllanishi / R. D. Sharipova. – Toshkent: Xalq ta'limi nashriyoti, 2019. – 110 b.
8. Usmanov D. N. Ijtimoiy ko'nikmalar va emotsional rivojlanish / D. N. Usmanov. – Toshkent: O'zbekiston psixologiya assotsiatsiyasi, 2021. – 130 b.